

Студент 3 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ПРО ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ МОВИ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Анотація. Проаналізовано актуальні аспекти співвідношення галузей права та лінгвістики.

Аннотация. Проанализированы актуальные аспекты соотношения отраслей права и лингвистики.

Annotation. The topical aspects of the correlation of law and linguistics have been analyzed in this article.

Ключові слова: мовні норми, вимоги до мови законодавства, термінологія, тлумачення.

Загальновідомо, що мовні засоби відіграють важливу роль у викладенні законодавчих актів. Це впливає на прозорість та узгодженість самого законодавства. Крім того, Україна зобов'язалася узгодити своє законодавство з нормами й стандартами провідних міжнародних організацій – Ради Європи, Європейського Союзу, що стосується як змісту, так і зовнішнього оформлення нормативно-правових документів.

Вивчення мови законодавчих документів є актуальним і, безперечно, потребує комплексного підходу. Тому зрозуміло, що останнім часом мова права, законодавчої бази нашої держави стає об'єктом дослідження як учених-юристів, так і вчених-мовознавців, які започаткували новий напрям – юридичну лінгвістику [1].

Питання співвідношення мови та права, вимог до мови законодавства досліджували: Д. Керимов, С. Кравченко, О. Олійник, Б. Спасов, Ю. Прадід, З. Тростюк, Є. Фесенко, Є. Васьковський, В. Навроцький, М. Коржанський, П. Недбайло, О. Піголкін, О. Черданцев, М. Шаргородський, Н. Пелипенко, Л. Шестопалова, О. Шляпочников, Л. Чулінда та інші.

Мета статті – проаналізувати деякі проблеми, що виникають при невваженому використанні юридичних термінів у текстах правових актів.

Ефективний закон є творінням багатьох фахівців – юристів, соціологів, економістів, лінгвістів. Завдання законодавця полягає в тому, щоб найбільш точно й адекватно зобразити суспільні відносини мовою права, використовуючи різні засоби, прийоми та методи, беручи до уваги те, що вона має певні особливості. Мові нормативних документів, як зазначають Л. Шестопалова та Н. Пелипенко, властиві послідовність і логічність викладу, вмотивованість, однозначність змісту [2, с. 25]. Мову й текст нормативних документів мають характеризувати такі найважливіші ознаки: правильність, змістовність, послідовність, багатство, точність, виразність, доречність [2, с. 33–34].

На сучасному етапі законотворчості в Україні законопроекти створюють щодня, але кожен з них майже відразу відправляють на вдосконалення. Це зумовлено існуванням певних соціальних причин, які змушують періодично допрацьовувати закон. Однак найчастіше виникає потреба саме лінгвістичного вдосконалення законів. Оскільки неточно вжите слово, незрозуміла фраза можуть призвести до зайвих запитань, суперечок, до виникнення необхідності додаткового роз'яснення законів, до помилок у застосуванні правового акта.

Щоб уникнути неприпустимих для юридичної практики помилок, законодавцям, перш за все, більше уваги варто приділяти проблемам, пов'язаним із застосуванням нормативної правової термінології. Так, у своїй статті Т. Губаєва наводить приклад помилки, коли законодавець, порушуючи норми мови і права, самовільно розширює термін "виконавець" до терміна "безпосередній виконавець", хоча виконавець – це особа, яка безпосередньо вчинила злочин, за змістом кримінального законодавства, і значення слова "безпосередній" у цьому випадку поглинається змістом слова "виконавець" [3, с. 22–23].

Юридична мова має бути формальною, що зумовлено формальністю самого права. Тому при написанні тексту правової норми слід також пам'ятати, що в нормативному акті бажано не допускати вживання різних слів для позначення одного й того ж поняття, а так само слів, які мають багато значень, без прив'язки до змісту речення чи правової норми. Недоцільним, наприклад, є застосування у Конституції України для визначення одного й того ж юридичного поняття термінів "набуває чинності" (ст. 160 Конституції України) і "набирає чинності" (частина п'ята ст. 94 Конституції України). Для уникнення спорів щодо різного застосування термінології Конституційний Суд України у своєму Рішенні № 4-зп від 3 жовтня 1997 року в справі про набуття чинності Конституцією України встановив, що словосполучення "набуває чинності" у ст. 160 і словосполучення "набирає чинності" у частині п'ятій ст. 94 Конституції України мають синонімічні значення. Обидва вони означають, що відповідні нормативні правові акти вступили в силу. Або, наприклад, у Законі України "Про авторське право і суміжні права" № 3792-XII 23 грудня 1993 року поняття "виключне право" визначається як "право, коли жодна особа, крім тієї, якій належить авторське право або суміжні права, не може використовувати твір, не маючи на те відповідного дозволу (ліцензії), за винятком випадків, установлених цим Законом". Як бачимо, зміст терміна "дозвіл" уточнюється синонімічним терміном "ліцензія", що подається у дужках. Таким чином, використовувати терміни, синонімічні один до одного, можливо тільки в разі уточнення терміна.

Аби попередити виникнення багатьох помилок, складено вимоги до термінів, що застосовуються у

загальне визнання, бути лінгвістично й стилістично правильними, повинні обмірковано й обґрунтовано використовуватися [4, с. 246–251].

Отже, мова законодавства має відповідати певним вимогам: сприя-ти чіткому та недвозначному тлумаченню законодавчих та інших юридичних актів, найбільш точно й адекватно зображати суспільні відносини. Вимогами до мови законодавчих актів мають бути: стислість, точність, ясність, однозначність змісту, правильність, змістовність, послідовність, виразність, доречність. Крім того, необхідно закріпити основні правила лінгвістичного тлумачення термінів у законодавстві.